

Katarina Ferko

ORIS ETNOLOŠKEGA POTEPANJA PO MAROKU

Z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo se nas je na strokovno ekskurzijo v Maroko odpravilo kar lepo število. V želji, da bi čim bolj prodrli v pore te severnoafriške države, smo se razdelili v tri skupine. "Naša" skupina je bila sestavljena iz petih bodočih etnologinj, naš mentor pa je bil asistent za predmet Etnologija Evrope Borut Brumen. Skupaj z dr. Zmagom Šmitkom sta to etnološko ekskurzijo tudi pripravila in organizirala, za kar se jima najlepše zahvaljujemo. Kajti etnolog mora brez dvoma delovati na terenu in svoje teoretično znanje, pridobljeno med šolanjem, čimprej praktično uporabiti. Za začetek naj orišem pot, ki smo jo opravili, podrobnejše strokovne članke pa že pripravljamo za čimprejšnjo objavo. Za pokušino in obuditev vašega zanimanja pa tole...

10. marec 1998

Letališče v Casablanci je prva stopnja pri navajanju srednjeevropskega očesa na islamsko mozaično umetnost ter na počasnost in strogost uradnikov maroške kraljevine. Vize, štampiljke, vrste pred okenci in lovljenje prtljage. Kot zanimivost naj zapišem tudi to, da povsem običajno in pogosto ime Tina (v naši skupini sta bili kar dve) v arabskem jeziku pomeni nekaj, česar starši nikoli ne govorijo na glas pred otroki... Predvsem pa smo se morali, ko smo stopili na plan, privaditi nenavadno toplemu vetru, ki je švigal mimo naših potnih glav. Z letališča smo se z neposredno železniško linijo odpeljali v Rabat, kjer smo že popoldne naročili prvi metin čaj. Za mnoge študente in študentke etnologije in kulturne antropologije je bilo to prvo srečanje z zunajevropsko kulturo. Precejšnja je razlika med branjem zanimivih raziskav in dejanskim soočanjem z drugačno kulturo. Prvi koraki po tržnici v Rabatu, orientalska glasba, kupi začimb, dišav in hrane, pisana oblačila in bistveno drugačno razumevanje higiene, kot so nas vzgajali na južni strani Alp... Kar hitro smo ugotovile, da so nas na univerzi preveč plašili z navodili o primernem oblačenju v muslimanski deželi. Oblečene smo bile tako skrajno brezoblično, da si zaslužimo ves prezir mično opravljenih Maročank in Maročanov!

11. marec 1998

V Rabatu smo se srečali še z drugima dvema skupinama študentov in študentk. Einaindvajsetglavi zmag pa ni vedel, na katero stran naj se obrne, zato je na enem samem mestu izgubil precej časa. Skozi uličice, prekrte s palmovimi vejami, in mimo mnogih beračev ter najrazličnejših prodajalcev smo se vsi prebili do starodavne *kasbe*, ki se nahaja streljaj od *medine* in turističnemu očesu nudi prekrasen razgled na Atlantski ocean. Prof. Šmitek pa nas je namenoma popeljal v slepo ulico (sicer tudi z razgledom), da ne bi bili v dvomih, kje se nahajamo, ko se bomo sami znašli v njej.

Pod hitrimi sabljicami prodajalcev s preprogami pa so padle že tudi prve glave. Večer smo prebili v sobi (vseh enaindvajset; plus obilni Kanadčan, ki mu je slovenska duša prav gotovo vzbudila toliko radovednosti kot maroška; plus

hotelski receptor; plus drugi, trkajoči na vrata sobe), kjer smo nadomestili vse, kar smo na brucovanju po naključju spustili.

12. marec 1998

Izvidniška skupina (Borut Brumen, dr. Zmag Šmitek in Blaž Telban) se je spustila v divjo avanturo vzpostavljanja stikov s pripadniki istega plemena na rabatski univerzi. Seveda jih ni bilo. Mogoče so bili na obisku v Sloveniji? Maroški študentje pa so na univerzi seveda bili in so nam tudi prijazno svetovali obisk arheološkega muzeja. Nekateri smo se vseeno raje odločili za skakanje s fotoaparati po divjih in pisanih ulicah *medine*. Nismo odkrile arheoloških ostankov, temveč med vrveče ulice skrit park s fontano, kjer ženske skupaj z otroki preživljajo popoldneve. To je bilo prvo okušanje in opazovanje njihovega, tujcu tako zelo nedostopnega družinskega življenja. Zvečer pa smo se razkropili v skupinice in iskali čim bolj "pristne" in neturistične obednice, da bi lahko med domačini pojedli skodelico *barire* (juha iz stročnic s testenami in jajcem). Dekletom pa je postalo kristalno jasno, da se samostojno ne moremo potepati po mestu, saj so domačini, kot čebele na med, v sekundi zarojili okoli nas. Bolj ali manj agresivno.

13. marec 1998

Poslovimo se od Rabata in se z avtobusom odpeljemo do Marakeša. Avtobus je zelo zanimivo tržno področje, saj se potencialni kupci s svojega sedeža ne premaknejo. Avtobus stoji najmanj eno uro. V tem času pa vam pod nos molijo pester repertoar slaščic, žvečilnih gumijev, čokolad, čepic in čudežnih krem ali lastne tragične usode. Ugotovili smo, da se naš Dirlo še zdaleč ni najbolj potrudil.

Avtobusni postanki niso odmerjeni, odhod je lahko takojšen, če sofer avtobusa tako čuti. Sistem pobiranja potnikov pa je zelo učinkovit. Avtobus najprej zelo glasno spelje, nato se po petih metrih ustavi, vsi potniki pa takoj pritečejo od koderkoli že... Ta refren se do konca ponavlja v različnih variacijah. Rabat je znan kot belo mesto, Marakeš, ki smo se mu počasi bližali, pa kot rdeče. Ne gre za kakšen globok pomen, temveč preprosto za barvo hiš. Kljub znanstveno racionalnim naporom barve pomembno vplivajo na človekovo počutje in v Marakešu smo bili kaj hitro priča ognjevitim preprirom med prodajalci. Nastanili smo se v hotelu s pogledom na hiperaktivno tržnico znamenitega imena *Džamma el Fana*.

14. marec 1998

Tako smo tisti, ki se še vedno nismo mogli identificirati, kaj hitro postali preprosto turisti in seveda kupci. Zagrabila nas je nevarna potrošniška strast: grabiti, imeti, kupiti... Pa saj so to konec koncev od nas tudi vsi pričakovali (drži, da so Arabci dobri trgovci). Kot bodoči etnologi in etnologinje smo morali izkusiti tudi to - vse za znanost! Iz trgovskih krempljev smo se iztrgali z največjo težavo in se odpravili v židovski predel mesta - *mellab*.

15. marec 1998

Vse nas je navdušila podoba *medrese*, tj. islamske univerze, ki sedaj sprejema le še turiste in ne več študentov. Pomemben prostor za religiozna, filozofska in državna vprašanja ter biser maroške arhitekture. Odtod smo že nekaj ulic naprej občudovali notranjost sinagoge in spraševali o življenju židovske skupnosti znotraj muslimanskega mesta. Na lastne oči in ušesa smo se prepričali, da jim ni nič hudega in da so z okoljem dobesedno stopljeni. Tudi kar zadeva denar, saj so nam zaračunali tako obisk sinagoge kot tudi starega židovskega pokopališča.

Naslednji prostor je bila lekarna z nepreglednim številom stekleničk. Imajo zeliščna zdravila za vse: od astme do pence, hujšanje in celulit sta definitivno trenda, ki prihajata od drugod.

Ko je sonce zahajalo, je obarvalo Atlas, naš naslednji cilj. Pred spanjem smo še zadnjič po dolgem in počez prekoralili *Džamma el Fana*, obkrožen s prodajalci pomarančnega soka in zapolnjen s stojnicami - restavracijami in še z marsičem (s kačami, preroki, glasbeniki, turisti, ženskami, ki rišejo s kano...).

16. marec 1998

Avtobusna postaja v Marakešu. Tokrat tudi skorajda muzejski primerek avtobusa, ki obljublja, da si nikoli več v življenju ne boste želeli obiskati lunaparka (vlakcev in podobnega).

Pokrajina, ki se je odpirala pred nami, nam je izvila vzdihne navdušenja. Visoki Atlas v vsem svojem sijaju. Gorske doline s polji, cvetočim sadnim drevjem, ženskami, ki perejo ob rečicah.

Maroška dežela, čist zrak, drugačni ljudje - Berberi, ki se znotraj maroške kraljevine še vedno borijo za status, ki bo ohranjal njihovo kulturo in jezik (uradna jezika sta arabski in francoski).

Vožnja iz Marakeša v Tinrhira je trajala deset dolgih ur. Spoznali pa smo tudi prijaznega študenta fizike, ki nam je marsikaj pojasnil. Predvsem o nezaposlenosti in pomanjkanju izobrazbe - zato je turizem tako krvavo potreben za preživetje mnogih družin. Šolanje je zelo drago, službe niso dobro plačane, medtem ko turisti denar imajo... V Tinrhira smo prispeli ponoči in se izmučeni vrgli na postelje pet metrov od avtobusne postaje oddaljenega hotela.

17. marec 1998

Jutranji sprehod po nasadu palm in med polji. Srečali smo seveda samo ženske, ki pa niso bile pretirano komunikativne - mogoče samo ob cingljanju dirhamov. Za ogled podirajočih *kasb* smo najeli vodiča, ki je ženski del ekipe dodobra spoznal (temne poti ruševin so kot nalašč za odlično razvito spretnost otipavanja). Brumen pa je bil tako presunjen nad dotičnimi ruševinami in možnostjo vstopa v muslimansko molilnico, da je vodiču plačal preveč. Tako se je od vsepovsod nabralo polno mladih fantov in otrok, ki so zavohali hodečo banko. Z največjo težavo smo se jih otesli. čakalo nas je doživetje, ki ga ostali dve skupini nista okusili. Na starem fordovem tovornjaku, naloženi skupaj z vrečami krompirja, moke in nič kaj prijazno (na začetku) moško skupino Berberov smo se odpeljali proti Tamtatuštu. Z odprtimi usti smo opazovali ozko kamnito pot, skalnate soteske in črno pobliskavajoče se oči izpod zašiljenih kapuc *dželab* (tradicionalno moško berbersko oblačilo). Po treh nepozabnih urah vožnje skozi prelepo gorsko pokra-

jino in po spoznavanju tri centimetre oddaljenih Berberov smo neradi izstopili v vasi, kjer smo pustili dobršne kose svojih src.

18., 19. in 20. marec 1998

Tamtatušt, gorska vas s 3000 vaščani in 1000 nomadi, registriranimi v vasi in živečimi v nomadskih šotorih. Naši dnevi z neznanim začetkom in nedokončanim koncem. Nekaj preprosto iztrganih listov iz popotnega dnevnika. Tamtatušt - o njem boste slišali še dosti.

21. marec 1998

Večer prej se nam je pridružila skupina z džipom. Tega dne zjutraj je prišlo naših pet minut z džipom - štiridnevno potovanje skozi Agdz, proti južni meji Maroka z Zahodno Saharo. Druga skupina je ostala v Tamtatuštu, z rajsko dobrodošlico. Mreže organiziranega potovanja so nas v Agdzu zapletle s skupino iz kombija. Večer smo vsi skupaj preživeli v "*berber house*", pri trgovcih s poševnimi pogledi in nasmehi prvih dam (smeji se takrat, ko je na očeh javnosti, potem pa vse skupaj zapusti obraz, ki postane obris lobanjskih kosti, medtem ko koža odteče z obraza). Tisti večer smo se priskutno valjali po dragocenih preprogah, po njih polivali vino, neubrano razbijali po za turiste narejenih bobnih in se prepričevali, da se imamo krasno.

22. marec 1998

Vsi skupaj smo se odpeljali skozi Zagoro do stare knjižnice, ki stoji nekaj kilometrov iz mesta. Po naključju smo tam vstopili tudi na vrt nekakšnega zdravilišča. Ljudje so živeli pod arkadami, spali na zofah, molili pod drevesi, prepevali ali preprosto tam sedeli. V njem je stala tudi mošeja, kjer je bilo tisti dan verjetno darovanje, saj so tja pripeljali kar lepo število ovac in koz ter z njimi izginjali v mošejo.

23. marec 1998

Že prejšnje popoldne smo se igrali na sipinah, manjšem nanosu puščavskega peska. Ker je bilo vse urejeno kot kakšno otroško igrišče (*dromadi*, pa ljudje v tuareško modrih oblačilih in rutah, nomadski šotor kot domača hiša...), smo jih poimenovali 'peskovnik'. Vanj smo se zakopali tudi ponoči - kot najbolj zagreti taborniki. Razdalje tam pač občutiš povsem drugače kot doživiš.

Dan se je nadaljeval v strahovito dolgo vožnjo čez Anti Atlas, do Tate. Vsi omotični, z oslabilnim imunskim sistemom (pravijo, da tako prepoznajo tiste, ki pridejo z Visokega Atlasa na Anti Atlas), smo opazili prijetno mestece, kjer je prevladovala turkizna barva - takšna je bila barva taksijev, vrat, oken... Mesto smo si zapomnili tudi po ogabno smrdelcem hotelu. Na vprašanje, kaj neki tako smrdi, pa je hotelir odgovoril: "*Lemon tree*". Tako drugače pa limone v Maroku že ne morejo "dišati"!

24. marec 1998

Na poti smo se približevali južni meji. Plezali in vzpenjali smo se do prazgodovinskih skalnih slikarij, ki dokazujejo obstoj zelenih oaz na tem območju. Pot nas je vodila skozi Akko, Foum el Hassan, Tiznit do Tafrauta.

25. marec 1998

Tafraut je majhno prijetno mestece, ovito s hribi najr-

zanimivejših skal. Kot da bi gospod bog želel pokazati svoje kiparske spretnosti. Tu pa se je začelo na našo neizmerno žalost hladno, oblačno in deževno vreme. Vseeno smo imeli priložnost videti *souk*, tržni dan, ki se odvija enkrat na teden, ter privablja ljudi iz okoliških krajev. Zaradi nezno- no nizkega pritiska in oblačnosti smo se bodoče etnologinje lotile bližnjega hriba. Tisti večer smo sladko spale. Mimo- grede: še vedno vsak dan jemo *bariro*.

26. marec 1998

Poizkus najti Modre skale. Operacija ne bi uspela brez po- moči nemškega upokojenca z daljnogledom. Pohod, v katerem smo preleli celotno življenje, skoraj umrli od obupa, a vendar našli preklemanske modre skale, ki so mo- dre le zato, ker si je tako zamislil neki Belgijec. Za izvedbo

je porabil 20 ton barve. Čestitamo in menimo, da je več kot pol čara v tem, da je za ta ogled treba porabiti cel dan hoje. Smola, še isti večer smo morali oditi v Casablanca.

27., 28. in 29. marec 1998

Maroško velemesto, belo in črno, milo in grobo. Ogledalo napak zahodne civilizacije in vztrajanje pri tradiciji. Meje so nedoločljive. Hassanova mošeja veličastno predira nebo ob obali. Zadnji vdih afriškega zraka. Pogovori in razprave o doživetjih Rop in napad. Maroška policija tokrat od blizu. Podrobnosti so še skrivnost.

30. marec 1998

Odhod domov, ne da bi si tega želeli.

Saša Poljak

MAROŠKA ŽENSKA NOŠA

Maroko je islamska dežela, kjer sta tradicija in moda že začeli hoditi vstric, pa čeprav šele pred kratkim. V mestih se precej mladih oblači v kavbojke in v oprijete majice s kratkimi rokavi (posebno priljubljene so take, na katerih je napisana kakšna znana evropska znamka) - in pogosto

Berberka s tetoviranim obrazom, oblečena v taudžijte, zavezuje turistijski pas okrog aábaka. Tamtatušt, marec 1998.

Babuš.
Rabat, marec 1998.

hodijo ob svojih materah ali očetih v tradicionalnih oblačil- lih. V vaseh si zaradi strogega družbenega nadzora starejših ljudi tega, še posebej dekleta, ne morejo privoščiti. Kvečje- mu kakšna bogata družina dovoli svojim hčeram pod tradi- cionalnimi oblekami nositi evropske puloverje, ki počasi prodirajo v *suke*.